

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ АХБОРОТНОМАСИ

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2023-3/4

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2023

Бош муҳаррир:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Таҳрир хайати:

*Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.
Абдуллаева Муборак Махмусовна, б.ф.д., проф.
Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович,
т.ф.д., проф.*

*Агзамова Гулчехра Азизовна, т.ф.д., проф.
Аимбетов Нагмет Каллиевич, и.ф.д., акад.
Аметов Якуб Идрисович, д.б.н., проф.*

Бабаджанов Хушнот, ф.ф.н., проф.

Бекчанов Даврон Жуманазарович, к.ф.д.

Буриев Хасан Чутбаевич, б.ф.д., проф.

Ганджаева Лола Атаназаровна, б.ф.д., к.и.х.

Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д.

Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д.

Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад.

Жуманиёзов Зоҳид Отабоевич, ф.ф.н., доц.

Жуманов Мурат Арепбаевич, д.б.н., проф.

Кадирова Шахноза Абдухалиловна, к.ф.д., проф.

Каримов Улғубек Темирбаевич, DSc

Курбанова Саида Бекчановна, ф.ф.н., доц.

Қутлиев Учқун Отобоевич, ф-м.ф.д.

Ламерс Жон, қ/х.ф.д., проф.

Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф.

Махмудов Рауфжон Баходирович, ф.ф.д., к.и.х.

Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф.

Мирзаева Гулнара Саидарифовна, б.ф.д.

Пазилов Абдуваеит, б.ф.д., проф.

Рахимов Раҳим Атажанович, т.ф.д., проф.

*Рахимов Матназар Шомуротович, б.ф.д.,
проф.*

Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф.

Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад.

Салаев Санъатбек Комилович, и.ф.д., проф.

Сапарбаева Гуландам Машириповна, ф.ф.ф.д.

Сапаров Каландар Абдуллаевич, б.ф.д., проф.

Сафаров Алишер Каримджанович, б.ф.д., доц.

Сирожов Ойбек Очилович, с.ф.д., проф.

Сотилов Гойипназар, қ/х.ф.д., проф.

*Тожибаев Комилжон Шаробитдинович,
б.ф.д., академик*

Холлиев Аскар Эргашевич, б.ф.д., проф.

Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д.

Чўпонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц.

Шакарбоев Эркин Бердикулович, б.ф.д., проф.

Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц.

Эшчанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., доц.

Ўразбоев Ғайрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д.

Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д.

Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д.

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Худайберганаева Дурдона Сидиқовна, ф.ф.д.

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№3/4 (99), Хоразм Маъмун академияси, 2023 й. – 238 б. – Босма нашрнинг электрон варианты - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтақавий бўлими – Хоразм Маъмун академияси

МУНДАРИЖА
ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Akhmedov U. Linguistic interpretations of semantic derivation	5
Bahodirova F.B. Til va nutq buzilishlarida neyrolingvistikaning roli	8
Begizova M. Implementing pair work in efl classroom	11
Bekmurodova I., Shamsiddinov B. Javlon Jovliyevning “Qo‘rqma” romanida psixologizm prinsiplari	14
Boltayeva G.Sh. O‘zbek va fors-tojik adabiyotida muxammas janri taraqqiyoti	16
Djumaniyazova Z.N. Ingliz va o‘zbek xalq maqollarida ayol obrazining ifodalanishi	19
Ganiyeva Sh.A. Frazologik birliklarda shartlanganlik munosabati	21
Ibragimov N. The role of bilingualism in the development of social sciences	24
Igamuratova D.Ch. “Gapiruvchi” ismlar tarjimasida borasida ayrim mulohazalar	26
Jabbarova L. Oliy ta’lim muassasalari talabalarining fonetik kompetentsiyalarini oshirishning ahamiyati	30
Jalilova L.J., Nematova R. Rey Bredberining «Farengeyt bo‘yicha 451 daraja» asarida ijodkor va ijod psixologiyasi	32
Jalilova L.J., Salimova D.H. Analysis of the methods of using satire in the works of Said Ahmed's “Qoplon,” and George Orwell's “Animal farm”	37
Jamolova Z.N. Adabiy obzorga xos poetik xususiyatlar	40
Khodjaeva D., Eshpulatova M.M. Comparative analysis of introductory words in Uzbek, English and Russian languages	43
Madjidova R.U., Khusanov E.D. Ingliz adabiy tili va unda dialektizmlarning xususiyatlari	46
Mahmudova N. Sodda gapning murakkablashuvi xususida	49
Mamadaliyeva S.A., Vardiyashvili G.A. Adabiy -tanqidiy maktubning genezisi	51
Mamatova D.M. Xitoy tilida ta’im bildiruvchi sifatlar diskursi	53
Mamirbaeva D.Dj., Jumamuratova D. The Importance of Project-based tasks in Developing Pedagogical Discourse Analysis	57
Masharipova V.S. Asar qahramonlarning imijlarini tavsiflashning no verbal usullari	60
Nematova N.A. Konnotatsiyani lingvokulturologiyada aniqlash muammosi	63
Niyazmetova D., Kazakova N.D. The usage-based theory of language acquisition	67
Novik K.P. English and russian proverbs in the pragmalingvocultural aspect	70
Qobilova N.S., Ollomurodov A.O. O‘zbek va ingliz tilidagi konseptual metaforalar tarjimasining qiyosiy tahlili	73
Qodirova N. “Olami sibyon” – “tarjumon” ilovasi	77
Rahmatova M.M., G‘aniyeva N.G’. XX -XXI asr Amerika she‘riyati tendensiyalari	80
Rajabov A.U. O‘zbek zamonaviy adabiyoti rivojlanish bosqichlari	82
Rajabov A.U. O‘zbek zamonaviy adabiyoti taraqqiyoti	86
Rakhmatova M.M., Botirova N.F. Poetic voice of Alma Luz Villanueva’s “Mother, may i?”	89
Ribinskaya E. G. Analysis of slang as a subsystem of language	92
Rustamova Sh.A. Nutqiy kalimalarining tarjima qilinishi: lingvistik tahlil	94
Ruziyeva N.Z. Evfemizm va sinonimiya munosabati xususida	97
Safarova F.N. Derivation of gastronomy terms in english and uzbek languages	99
Safarova M.Z. Buxoro viloyati hududidagi etnotoponimlarning grammatik tuzulishi xususida	102
Saidova Z.Kh. Lexico-semantic classification of phraseological units and their relation to the lexical layer	105
Samandarova G.I. Sohaga oid lingvistik terminologiya tahlil qilish tushunchasi	108
Samandarova L.S. Erkin Samandar romanlarida mif, afsona va rivoyatlarning o‘rni	110
Samandarova S.F. George Orwell and his place in the development of new journalism – a new trend in literature	113

Saydakhmatova H.I. Zamonaviy kognitiv lingvistikada kontsept tushunchasi va unga aloqador hodisalar	115
Sobirova M.J. Terminologik tezauruslar dolzarbligi va ularning lingvistik ontologiya uchun ahamiyati	118
Sultanova D., Rajabboyeva F. Problems of translating phraseological units from uzbek to English	120
To'yboyeva Sh.R. Ajratilgan bo'lakli gaplarda binar konstruksiyaning ifodalanishi	123
Umarova Z. X. Lingocultural peculiarities of terms related to tourism	126
Xajieva D.A. Zamonaviy o'zbek she'riyati va folklor munosabati xususida	128
Xakimbayeva O.K. Ayol va erkaklarning ijtimoiy va fiziologik xususiyatlarini aks ettiruvchi konseptual qatlamlar	131
Xalilova D.J. O'zbek detektiv nasrida jinoyat va jazo muammosi hamda syujet sxemasi	133
Xamidova M., Abdulloyeva N. O'zbek rus va fransuz tillarida "minnatdorchilik" kategoriyasi	138
Xamidova S.N. Kognitivlik va uning lisoniy kategoriyalarda ifodalanishi	141
Xasanova G.Sh. Alisher Ibodinov qissalarida davr va qahramon masalasi	143
Xodjayeva D.I., Bozorova M.A. Noverbal muloqot va uning tamoyillari	146
Xo'jaeva G.S. Lingvistik atamalar va lingvistik lug'atlar tahlili	149
Алланазарова С.Х. Ономастикада атоқли отларни ўрганишнинг асосий терминологияси	151
Аширматова М.Ж., Бурхонова Г.М. Қишлоқ хўжалиги терминларининг ўзбек ва рус тилларида тезаурусини яратишни такомиллаштириш	153
Бердимуратова Л.Д. Қизилқум ҳудудидаги гидронимлар	156
Бухарова М.Х. Тил ижтимоий функциясининг илмий асоси	159
Гулматова М. Монография жанри илмий алоқа воситаси сифатида	161
Даниева М.Дж. Луғавий бирликлар ўртасида семантик мослашув масалалари	163
Джаббаров М.Г. Фразеологический пласт и область его изучения	166
Жаббарова Ю.Х. Лингвомаданиятшуносликда концепт тушунчаси	168
Жомардова Д.Қ. Тиббиёт реклама матнларида апеллятив лексика	170
Жумаев Р.Х. Садриддин Айний асарларида туркий-ўзбекча қатламга мансуб топонимлар	173
Жумаева Ш.Ш. Ойбекнинг "Навоий" асарида реалиялар ва уларнинг инглизча таржимада берилиши	176
Ибратов Б.Б. Оламнинг ономастик манзарасида исм-шарифларнинг ўрганилиши	179
Икромов Н. Психоллингвистика как раздел науки переводоведение	181
Казаков И.Р. Фразеологияда миллий-маданий хусусиятлар ифодаси	185
Қулмаматов О.А. Аскияда кулги уйғотувчи воситалар	190
Маткулиева М.Ф. "Шахриёр" достони сюжетининг шаклланишида тотемистик тасаввурлар ва мифларнинг таъсири	194
Попов Д.В. Проблемы ментальности и ее отражение в языке	197
Ражабова Д. Инглиз адабиётида тарихий роман генезиси	200
Расулов З.И., Акрамова М.Б. Речевая компрессия в синхронном переводе	203
Раупова М.Н. Таржима трансформациялари	206
Рузиева Н.З. Эвфемизм ва фразеологизмлар муносабати	213
Рузимбаев Х.С. Экзотическая лексика в романе Ю.Домбровского «Факультет ненужных вещей»	216
Салаева Г.Г. Айрим инглизча ўзлашмалар ҳақида	218
Сафаров Ф. Ўзбек адабий тили қурилишининг бош хусусияти	220
Чоракулова Д.З. Ойконимия ва унинг хусусиятлари	223
Шарипова М.К. Роль и место СМИ в кодификации аббревиатур	227
Эльманова М.Т. Проблемы социальной мобильности в романах Джойс Кэрл Оутс	231
Эрназарова Н.Х. Инглиз тилида нутқ турлари	233

Умуман олганда, расмий рекламалар мияти тузилиши, реклама матнидаги лексик бирликларнинг қўлланиш даражаси ва доирасига кўра бошқа реклама матнларидан тубдан фарқ қилади.

Тиббий рекламалар матнларини тузишда реклама матнидаги сўзларнинг тилнинг табиатидан келиб чиқиб, реклама матнларини тузиш мақсадга мувофиқ бўлади. Бошқа тилларда яратилган тиббий реклама матнларини айнан ўгириш ҳар доим ҳам кўзланган самарани бермайди.

Рекламаларга биз ҳар куни, ҳар ерда дуч келамиз. Реклама соҳаларнинг оммавий ривожланиши коммуникатсиясининг барча соҳаларига кириб бормоқда.

Бироқ ўзбек тилшунослигида тиббий рекламалар унинг қонун қоидалари ҳали тўлиқ ўрганилганича йўқ. Биз ушбу мақола орқали тиббиётга оид реклама матнларининг апеллятив лексикаси тузилиши ва хусусиятлари ҳақида фикрларимизни келтиришга ҳаракат қилдик, ҳолос.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Огилви Д. Тайны рекламного двора. 2009. -145с. www.koob.ru.
2. Бегматов Э., Улуқов Н. Ўзбек ономастикаси терминларининг изоҳли луғати. -Наманган, 2006.-104 б.
3. Тиллаева М.Б. Хоразм ономастикаси тизимининг тарихий-лисоний тадқиқи ("Авесто ономастикасига қиёслаш асосида").НДА.-Тошкент, 2008. -26 б.
4. Гольман Н.А., Добробабенко Н.С. Практика рекламы. - Новосибирск, 1991.

УЎК 808.5

САДРИДДИН АЙНИЙ АСАРЛАРИДА ТУРКИЙ-ЎЗБЕКЧА ҚАТЛАМГА МАНСУБ ТОПОНИМЛАР

Р.Х.Жумаев, катта ўқитувчи, БухДПИ, Бухоро

Аннотация. Ушбу мақолада Садриддин Айний асарларидаги туркий-ўзбекча топонимлар уларнинг тарихи, гурўҳларга бўлиниши, келиб чиқиши ва аҳамияти илмий-назарий таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: топоним, комоним, некроним, ойкодоним, Қорасў, Қоракўл, Кўктош, турк, ўзбек

Аннотация. В данной статье научно и теоретически анализируются тюрко-узбекские топонимы в произведениях Садриддина Аини, их история, деление на группы, происхождение и значение.

Ключевые слова: топоним, обихоним, некроним, ойкодоним, Карасо, Караколь, Кокташ, тюркский, узбекский

Abstract. This article scientifically and theoretically analyzes the Turkic-Uzbek toponyms in the works of Sadriddin Aini, their history, division into groups, origin and meaning.

Key words: toponym, common name, necronym, oikodonim, Karaso, Karakol, Koktash, Turkic, Uzbek

С.Айний асарларидаги топонимларнинг лексик қатлами туркий-ўзбекча сўзларни ҳам ўз ичига олади. Бунинг сабаби шундаки, Ўрта Осиё ҳудудида узоқ вақт давомида ўзбеклар ва тожиклар ёнма ён яшаб келган. Бу биргаликдаги ҳаёт ва фаолият топонимикада тарихий факт сифатида акс этади. С.Айний асарларида тасдиқланган туркий-ўзбек топонимлари.

Дехаи Қарахонӣ. Бу комоним Бухоро вилоятида жойлашган. Бу ном кенг қўлланиладиган сўзлардан иборат. Қарахонийнинг биринчи компоненти "қора" дир. Топонимик номларда беқарор қўлланилади ва рангни билдиради. Кўпгина туркийшунос олимлар ушбу тополексемага эътибор бериб, унинг семантикасини турлича изоҳлаганлар: "Фитотопонимлар таркибида "кучли, мустаҳкам", оронимлар таркибида "йўғон, зич, таранг, катта, кенг, ҳудудда" маъноларини ифодалаган баъзи топонимлар маъносида - "чуқур, қоронғи / баъзан "соя" маъносида /, шунингдек, баъзи ороойконимларда - "зич, ўтиб бўлмайдиган", мусбат рельеф шакллари /тоғ, тош, тепалик, тизма номлари таркибида/, шунингдек, улардан ясалган ойконим ва гидронимлар – "катта, баланд, баҳайбат", аксар гидроним ва гидронимлар таркибига кирувчи "сифатсиз, ичимлик ва сувдан бошқа фойдаланиш учун мутлақо яроқсиз" деган маънони билдиради.

Бизнинг мисолимизда қора сўзи ранг маъносини англатмайди, балки этноним бўлиб, қишлоқ аҳолиси Марказий Осиё ҳудудида XI асрда ҳукмронлик қилган қарахонийларга мансублигини кўрсатади. Иккинчи компонент хон, ҳукмдор бўлиб, унга -и қўшимчаси қўшилиб, "Қарахонийлар қишлоғи" маъносини билдиради.

Дехаи Қаросу. Номнинг ўзидан кўриниб турибдики, қишлоқ номи гидронимдан олинган. Чунки тополексема номининг иккинчи қисми "сув" яъни "Қорасув яқинидаги қишлоқ". Баъзи илмий ишларда қора сўзининг семантикаси борасида ихтилофлар мавжуд. Баъзи олимларнинг фикрига кўра, "қора" ёки "оқ" ни ўз ичига олган туркий дарё номлари кўпинча сув рангига қарама-қаршидир, чунки ак (оқ) қор эриши натижасида ҳосил бўлган дарё / ундаги сув лойқа /, оқаётган қора дарёни билдиради. Ердан чиққан сув қора дарё / ундаги сув шаффоф/. Қара-су фақат қора сув эмас, балки маълум турдаги сув омборини билдирувчи атама бўлиб, ундаги сув умуман қора бўлмаслиги мумкин: қорасу 1) булок; 2) турғун сув; 3) тоғ этакларидаги ер ости сувлари чиқариш йўлларида оқиб ўтадиган дарё тури. Қорасувдаги сув одатда тиниқ бўлади. А.Н.Кононов олимлар фикрини ҳар томонлама ўрганиб, шундай хулосага келади: "Қора-су- "ер суви", "ердан сув", ердан озуқа олувчи сув", "булок", "баҳор", шунинг учун доимий хусусият аниқ: "тоза сув".

Қара - су - "ердан /булоқлардан оқиб чиқадиган дарё " деган фикр жиддий қизиқиш уйғотади. Шунга қарамай, бу номни Тожикистондаги Сурхоб каби дарё номи билан солиштирганда дарё қирғоқлари рельефи ранги билан боғлаш мумкин.

Дарёи Қоракўл. Қўракул потамоними Қўрақўл комоними билан бир хил маънога эга. Бу номларнинг иккаласи ҳам омоним, шунингдек сифатловчи. Комоним гидронимдан келиб чиққан. Денотат Зарафшон дарёсининг қуйи оқимида жойлашган.

Дарвозаи Қоракўл. Дарвозаи Қоракўл микротопоними Бухоронинг ўн бир дарвозасидан бирини билдиради. Бу дарвозалар Қоракўл деб аталади, чунки бу дарвозалардан Қоракўл томон кетилади. Дарвозаи Қоракўл сўзма-сўз таржима қилинганда "Қоракўл дарвозаси; Қоракўл томон дарвозаси" деган маънони билдиради.

В. В. Бартолднинг ёзишича, Истахрий Қўракул деб атаган дарвозаларни Дарвозои ал-майдон "Майдон дарвозаси", Наршахий "Абу Ҳишом қалъаси дарвозалари" деб атаган.

Дашти Қизил. Бу ороним, эҳтимол, ўз номини ушбу объектнинг ер ёки қум рангидан олган. Дашт "дашт", қизил "қизил". Бизнингча, бу дашт ўз номини қумларнинг рангидан олган. Бу объект чул яъни индикатор термини билан ҳам учрайди. Чўли Қизил [С.А. Ғ.98], худди шу маънога эга. Дашт ва чўл кўрсаткичлари синонимдир. Қизил компонентли бошқа ном Қизилсу каламонимидир [С.А.Д.375]. Сурхобнинг Қизилсу ўзбекча варианты Амударёнинг ирмоқларидан биридир. Дарё "қизил сув ёки қизил дарё" деб аталади, чунки бу дарёнинг юқори оқими қирғоқлари қизил тупроқли.

Кўктош. Кўктош — Ленин, Пенжикент вилоятларидаги қишлоқ номи. Бу ерда гап Ленин туманидаги Кўктош номи ҳақида кетмоқда. Сўзма-сўз уни қуйидагича таржима қилиш мумкин: кўк "яшил", тош "тош", яъни яшил тош яқинидаги қишлоқ.

Чўли Малик. Чўли Малик геоними ёзувчининг ўзи таъкидлаганидек “Бухоро билан Кармана оралиғида жойлашган. Бу ном бутун Ўрта Осиё ва бир қатор шарқий мамлакатларда кенг қўлланиладиган “чўл” кўрсаткич атамаси ва малик 1) улкан ҳажмдаги буюк ва сувсиз, 2) "буюк" антропоними ёрдамида тузилган. Бу хос ном тавсифловчи функцияни бажаради ва маҳаллийликка тўла мос келади.

Қишлоғи Янги Қўрғон. Комоним қишлоқ кўрсаткич атамаси ва иккита топографик асосдан иборат: янги ва қўрғон – қалъа; қўрғон; қадимги қабр тепалиги, кичик тепалик”. Жуда кенг майдонга тарқалган.

Мавзеъи Тошқўрғон. Ороним Афғонистон ҳудудида жойлашган. У мавзеъ арабча атама-кўрсаткичи ва тош, қўрғон "тепалик" топовазаларидан тузилган, яъни "тош тепалик".

Дашти Туркман туркий тилли халқ номи бўлмиш *туркман* сўзи ва *дашт* кўрсаткич атамасидан иборат бўлганлиги учун ҳам геоним ва этнотопоним ҳисобланади. Ҳозир бу ҳудуд Туркменистон чегараларига тўғри келади. *Дашти туркман* қуйидагича таржима қилинади: туркман чўли.

Қарши. Қарши астионими – Нахшаб ва Насаф шаҳарларининг кейинги номи. Мўғул хони Кебекхондан кейин бу шаҳардан 2 км узоқликда бўлган қалъа, кейинчалик Нахшаб шаҳри, кейин эса бутун вилоят номига айланган. Мўғул тили луғатига кейинроқ кирган уйғурча сўз “қалъа; сарой” маъносини билдиради. Бу номнинг келиб чиқиш тарихи, семантикаси турли халқ ривоятларида ва кўплаб муаллифлар томонидан баён этилган. Номлари келтирилган олимлар гипотезасига зид равишда топонимистлар Х.Хасанов ва Т.Нафасов Қарши сўзини мўғул тилидан олинган эмас, балки қадимги туркий сўз ва **шоҳ қалъаси** “хукмдор саройи” маъносини билдиради деб. С.Қораевнинг фикрича “қарши ва қаср /қалъа/ сўзлари генетик жиҳатдан бир сўздан метатеза йўли билан келиб чиққан: қаср – қарш – қарши.

Бизнингча, биринчи гуруҳ олимларининг фаразлари тўғрироқ.

Бу астонимдан кўплаб топонимлар келиб чиққан. Улардан бири **Чули Қарши** [С.А.Д.с.176] бўлиб, “Қарши чўли” ёки “Қарши дашти” маъносини билдирувчи атама-кўрсаткичли оронимдир.

Бешкаппа. Беш рақами Ўзбекистон ва умуман Ўрта Осиё топонимларида жуда кўп учрайди. Комоним икки номдан – беш сон ва каппа отидан ясалиб, бу ўринда бешта қапа борлигини билдиради.

Беш сонли яна бир хос ном **Бешориғ**дир [С.А.Д.С.380]. Исмнинг биринчи компоненти аниқ, лекин иккинчи компонент луғатларда учрамайди. Ўриғ ўриқ сўзининг бузиб кўрсатилган шакли бўлса керак: сойлар. Бешориғ "беш оқим" деган маънони англатади.

Қишлоқи Ёқсу. Ёқсу сўзининг иккинчи компоненти ўзбек тилидаги машҳур ва кенг қўлланиладиган су “сув” сўзи бўлиб, биринчи компоненти тожик луғатшунослигида қайд этилмаган тушунарсиз сўз; бу сўз ўзбек тилининг луғатларида учрамайди, лекин ўзбек тилида йўқ сўзига жуда ўхшаш, фақат унли товуши билан фарқ қилувчи ёқ “йўқ” сўзи мавжуд. Ёқсу "сувсиз жой" деб таржима қилинган деб тахмин қилиш мумкин. Бу сўзни тожикчада ях "муз" билан солиштириш мумкин. Ёқсуга айланиши мумкин бўлган яхсу каби гибриднинг бир қисми сифатида. Бироқ, фикрни янада кенгроқ материалда текшириб кўриш керак.

Кўриб чиқилганлардан ташқари туркий-ўзбек тилидаги сўзларга шакл жиҳатдан ўхшаш бир қанча топонимлар ҳам бор, лекин биз ўзбек тили луғатларида бу номларни ташкил этувчи топонимларни учратмадик. Буларга қуйидаги топонимлар киради: **Қазали** (К.ч.6.Ё.,с.И71), **Бадаргазоҳӣ Қабоқлӣ** (К.,ч.7.Ё.с.430). **Чилонтоқ** (Д.,с.380), **Дехаи Қараяғоч** (К.ч.6.Ё.с.41), **Кўли Тошбуқъа** (Д.,с.227), **Қаравул** (Д.,с.177), **Дехаи Япалоқ** (К.,ч.7.Ё.,с.163), Тайлоқ (Д.,с.83), **Қишлоқи Қазноқ** (Д.,с. 354) ва бошқалар.

Хулоса қилиб айтганда, Садриддин Айний асарларида Ўрта Осиёдаги туркий-ўзбекча жой номлари ва уларнинг келиб чиқиши, тарихи, асарларидаги қаҳрамонларнинг шу жой номлари билан боғлиқ воқиа ҳодисалар ҳақида фикр-мулоҳаза юритилган.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎХАТИ:

1. Jumayev R. SADRIDDIN AYNIIY ASARLARIDA AGORONIMLARINING LEKSIK TAHLILI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 27. – №. 27.
2. Jumayev R. SADRIDDIN AYNIIY ASARLARIDA TOPONIMLARDAN STILISTIK MAQSADLARDA FOYDALANISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 27. – №. 27.
3. Jumayev R. САДРИДДИН АЙНИЙ АСАРЛАРИДАГИ АДАБИЙ (БАДИИЙ) ТОПОНИМЛАР //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 27. – №. 27.
4. Jumayev R. Sadrididin Ayniy asarlaridagi joy nomlarining tahlili //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
5. Jumayev R. САДРИДДИН АЙНИЙ АСАРЛАРИДАГИ АРАБЧА ТОПОНИМЛАР //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
6. Xoliqulovich J. R. SADRIDDIN AYNIIYINING "ESDALIKLAR" ASARIDA ANTROPONIMLARINING LEKSIK QATLAMLARI: Jumayev Ruzokul Xoliqulovich Buxoro davlat universiteti katta o 'qituvchisi //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 3. – С. 34-37.
7. Xoliqulovich J. R. Using anthropometric units in "Esdaliklar" by Sadrididin Ayniy //European Journal Of Innovation In Nonformal Education. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 295-298.
8. Jumayev R. SADRIDDIN AYNIIYINING "ESDALIKLAR" ASARIDA OYKONIM TURLARINING QO 'LLANISHI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 7. – №. 7.
9. Jumayev R. САДРИДДИН АЙНИЙНИНГ ОДИНА ҚИССАСИДА НОМ ҚЎЙИШ САНЪАТИ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 2. – №. 2.
10. Xoliqulovich J. R. Influence of Sadrididin Aini life and works in spiritual and moral development of students //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – Т. 11. – №. 1.
11. Xoliqulovich J. R. Toponymics-a Linguistic Phenomenon in The Work of Sadrididin Aini //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – Т. 8.
12. Jumayev R. Joy nomlarining tarkibiy tahlil usullari //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
13. Xoliqulovich J. R. THE NAMES OF PLACES ASSOCIATED WITH FOLK CRAFTS IN SADRIDDIN AINI'S //MEMORIES""", EPRAInternational Journal of Multidisciplinary.

УЎК 459.081.5

**ОЙБЕКНИНГ “НАВОЙ” АСАРИДА РЕАЛИЯЛАР ВА УЛАРНИНГ ИНГЛИЗЧА
ТАРЖИМАДА БЕРИЛИШИ**

**Ш.Ш. Жумаева, ўқитувчи, “Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини
механизациялаш муҳандислари институти” Миллий Тадқиқот Университети Бухоро
табиий ресурсларни бошқариш институти, Бухоро**

Аннотация. Мақолада ўзбек адабиёти намоёндалари асарларидаги реалияларни хорижий тилга таржима қилишда юзага келадиган қийинчиликлар ва муаммолар очиб берилган ва ушбу қийинчиликларни турли йўللار орқали ҳал қилиш масалаларига урғу берилган.

Калит сўзлар: реалиялар, транслитерация, миллий-тарихий колорит, миллий турмуш воқелиги, миллий характерлар

Аннотация. В статье раскрываются трудности и проблемы, возникающие при переводе реалий произведений узбекской литературы на иностранный язык, и акцентируются вопросы решения этих трудностей разными путями.

Ключевые слова: реалии, транслитерация, национально-исторический колорит, национальная действительность, национальные характеры.

Abstract. The article reveals the difficulties and problems that arise in translating the realities of the works of Uzbek literature into a foreign language and emphasizes the issues of solving these

difficulties in different ways.

Key words: *realities, transliteration, national-historical color, national reality, national characters*

Реалия - бир халқнинг ҳаёти, турмуши, маданияти ва тарихий ривожланишига хос бўлган объектларни номлайдиган ва миллий-тарихий колоритни ўзида мужассам қиладиган сўз ва иборалар. «Реалия» атамаси, одатда, қайси миллий ҳаракат ва қайси тилда ифодаланишидан катъи назар, миллийлик руҳида белгиланган барча сўзларга нисбатан кенг қўлланилади.

Бугунги кунга қадар реалияларнинг кўплаб таснифлари маълум. Биз реалия сўзларининг тематик таснифини В. С. Виноградовда топамиз. У қуйидаги рубрикаларни таъкидлайди:

Кундалик реалиялар (уй-жой, кийим-кечак, озиқ-овқат, меҳнат турлари, банкноталар, мусиқа асбоблари, халқ байрамлари); кимоно (Япония), лапти (Россия); изба (Россия), сауна (Финляндия); аршин (Россия), рубль (Россия), скалд (Исландия);

Этнографик ва мифологик реалиялар; Санта Клаус (Россия), трол (Скандинавия), пагода (буддизм), масжид (мусулмон);

Табий дунё реалиялари (ҳайвонлар, ўсимликлар, ландшафтлар); фиорд (Норвегия), прерия (Лотин Америкаси), саванна (Африка); эндемиклар: секвоя, баобаб, кенгуру;

Давлат тузуми ва жамият ҳаётининг реалиялари (ҳозирги ва тарихий); Виглар ва торилар (Англия), большевиклар (Россия);

Ономастик реалиялар - антропонимлар (мулоҳазалар талаб қилинадиган машҳур шахсларнинг исмлари, фамилиялари), топонимлар, бошқа асарларнинг адабий қаҳрамонларининг номлари, музей номлари;